ÇOCUK SUÇLULUĞU'NDA ÖNCÜ ÇALIŞMALAR VE İKİ DOKTORA TEZİ

Leading Studies Regarding Child Crimes and Two Ph.D Theses

(Dr. Hicri Fişek ve Dr. Naci Şensoy)

Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK*

Arş. Gör. Can Umut ÇİNER*□

Arş. Gör. Taner AKPINAR*□□

Bu yazı, amcam Prof. Dr. A Hicri Fişek'in anısına hazırlanmıştır. Büyüklerimizden bize aktarılan en önemli anının bilimsel düşünme ve bilim insanının saygınlığı olduğuna inanıyorum. Bilim insanı olmaya özendirmenin babadan oğula, amcadan yeğene, öğretmenden öğrencisine geçtiğine ve akademik yaşamımız için vazgeçilmez bir öge olduğunu düşünüyorum. A.G.F.

ÖZET

İki dünya savaşı, bir büyük ekonomik bunalım, toplumun en incinebilir kesimi olan çocuklar üzerinde derin yaralar açmıştı. Erişkinlerin suç oranlarındakinden daha fazla çocuk suçluluğunda artış görülmüştü. Bu çocukların dramı ile en çok karşılaşan, sorunları ile yüzyüze gelen

□ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı.

□ * Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı.

□ ** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.

hukukçular olmuştur. Üniversite çevrelerinden savcı-yargıçlara kadar hukuk çevrelerinde, özellikle 1954 öncesi dönemde bir çok çalışma yapılmış ve yazı yazılmıştır. Bunlar içerisinde iki büyük anket ve iki doktora tezi dikkati çekmektedir. Bu yazı, bu çabaların anısına, bunları anımsatma amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk suçluluğu, çocuk hakları, küçüklük, çocuk mahkemeleri, İsviçre ceza hukukunda çocuk, Türkiye'de çocuk suçluluğu

ABSTRACT

Two world wars and one big economic crisis caused deep injuries on children, being the most fragile part of the society. The increase in the rate of crimes committed by children has been more significant than the crimes committed by adults. Lawyers have been the ones who encountered the most the drama of all those children and who faced their problems. Especially during the period prior to 1954 an important number of studies were carried out and writings were authored by scholars from universities and lawyers such as judges and prosecutors. Two big surveys and two Ph.D theses are remarkable among such studies. This article is authored in the memory of those endeavors and aimed to remind them.

Keywords: Child crime, child rights, minority, child courts, child in Swiss penal law, child crime in Turkey

1948 yılı hem insan hakları ve hem de çocuk hakları mücadelesinde bir dönüm noktası... Birleşmiş Milletler tarafından büyük çabaların ve zorlukların ardından "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" yayınlanıyor.

Bu, çocuk hakları alanındaki ilk belge değil. Çocuk hakları alanında ilk sosyal politika belgesi olarak 1779 yılında İsviçre'nin Zürich Kantonu'nda yayınlanan bir emirname kabul edilmektedir[1]. 20.yüzyılın başında Cemiyet-i Akvam tarafından kabul edilen "Cenevre Bildirgesi" (1924) ise "hak" sözcüğünün benimsendiği ilk belge niteliğini taşıyor.

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocuk suçlular ile ilgili şöyle bir ifade kullanıyor : "Tüm ulusların erkek ve kadınları, insanlığın sahip olduğu en biricik şeyi çocuğa vermeye zorunlu bulunduğunu... bir görev olarak kabul ederler. ... Yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir; yarı terkedilmiş çocuk korunma altına alınmalı ve yardım görmelidir."[2]

---

1 C. Talas, *Toplumsal Politika*, İmge Yayınevi, Ankara, 1990, s.203.

2 *Çalışma Ortamı*, Sayı 26, Mayıs-Haziran 1996, s.47.

1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çocuk suçluluğuna doğrudan değinmemekle birlikte, "... Çocukların özel bakım ve yardım görme hakkı"nı (Madde 25) tanıyarak, önceliklerini ortaya koymuştur. Aynı bildirge, "insan hakkı" kavramına, uluslararası bir kabul getirerek; hukukun üstünlüğünü ve olmazsa olmazlarını tanımlayarak da önemli bir işlev görmüştür.

Tanımladığımız bu uluslararası ortamı belirleyen maddi temel ise şöyle:

●18-19. yüzyıla damgasını vuran Büyük Sanayi Devrimi, Simon Sismondi'nin deyimiyle, "kuşakları kesintiye uğratacak" denli çocuklar üzerinde büyük bir tahribat meydana getirmiştir. "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" yaklaşımının sorgulanmaya başlanmasıyla, ilk sosyal politika önlemlerinin tarih sahnesine çıkmasına yol açmıştır.

●20. yüzyıla damgasını vuran iki dünya savaşı, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın başlangıç bölümü, "bir insan yaşamı içinde insanlığa iki kez tanımlanamaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumak" amacıyla benimsenen beş temel ilkeyi sıralar : (1) Barışı korumak, (2) İnsan haklarına saygı, (3) Bireyler ve uluslar arasında eşitlik, (4) Adalet ve hukuka saygı, (5) Demokrasi ve özgürlük içinde ekonomik ve sosyal refahı yayma.

●1929 Büyük Buhranı, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'ni depreme uğratmakla kalmamış; tüm dünyayı ve Türkiye'yi derinden sarsmış ve etkilemişti. Çözüm olarak devletin sosyal alanda daha müdahaleci olması yolu benimsenmiş ve sosyal devlet-sosyal politikalar yükselişe geçmiştir.

Tüm bu maddi ve manevi koşullar, ailelerin parçalanmasına, sorunlarla baş edememesine ve çocukların "can" kaygısına düşmesine neden olmuştu. Dilencilikten, hırsızlığa ve cinayete kadar, çocukların karıştıkları suçlar, toplumun dikkatini çekecek ölçüde artmıştı. Bilim insanları, bu konuda yoğun çalışmalara girişmiş ve çözüm yolları üretmek üzere emek vermişlerdir. Bu çabalar çok önemli ve değerlidir.

Benzeri bir çabaya 19. yüzyıl boyunca, Büyük Sanayi Devrimi'nin toplum üzerinde yarattığı tahribat dolayısıyla da tanık olmaktayız. İngiltere'de tıp bilimcileri sayısız anket, araştırma ve yayınla Parlamento'yu etkilemiş ve başta 1802 Çırakların Bedeni ve Manevi Sağlıkları Hakkında Yasa, Fabrika Yasaları olmak üzere birçok kanunun çıkmasına ve toplumsal yaraların sarılmasına ön ayak olmuştu.

20. yüzyılda hukuk bilimcilerin, "insan hakları"na yönelik çabalarının yoğunlaştığını görmekteyiz. Özellikle birinci dünya savaşından sonra Türkiye'de ve Dünya'da, artan ve toplumu derinden yaralayan çocuk suçluluğu konusunda, sayısız anket, araştırma ve yayın ile karar alıcılar etkilenmeye çalışılmıştır. Bildirgelerden sözleşmelere kadar, çocuk hakları alanında atılan adımların altında bu çabaları görmek gerekir.

Bu alanda yapılan çalışmalara katılan ya da öncülük eden Türk hukuk bilimcileri arasında, Ord. Prof. Dr. Tahir Taner, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Prof. Dr. Naci Şensoy, Prof. Dr. Nurullah Kunter ve Prof. Dr. Hicri Fişek'i saygıyla anmak gerekmektedir. Bu anı yazımıza, 1948 yılında doktora tezlerini bu alanda yapan iki bilim insanının, çalışmalarının kısa bir değerlendirmesini ekliyoruz (Kutu No. 1-2).

Kutu No 1: Hicri Fişek, *Les Maisons D'Éducation Pour Mineurs DÈlinquants En Suisse Romande (İsviçre'nin Fransızca Konuşulan Bölgesinde Çocuk Suçlular İçin Islah Evleri),* Librairie Reymond, Imprimerie A.&W. Seiler-Neuchâtel, 1948.

Hicri Fişek'in 1948 yılında Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sunduğu "İsviçre'nin Fransızca Konuşulan Bölgesinde Çocuk Suçlular İçin Islah Evleri" başlıklı doktora tezi dönemin oldukça önemli çalışmalarından biridir. Çocuk suçluluğu konusu, İsviçre'de Fişek'den önce incelenmiş bir konu değildir. Fişek, danışmanı Prof. François Clerc'in yönlendirmesiyle, tezinin önsözünde belirttiği gibi "dönemin en çağdaş mevzuatı olarak kabul edilen İsviçre ceza hukukunda çocuk suçluluğu sorununun nasıl çözümlendiği" konusunu araştırmıştır. Çalışma üzerine *Revue PÈnale Suisse* adlı dergide M. Veillard tarafından kaleme alınan incelemede, "bir yabancı"nın konuyu bu denli etraflı ve derinlemesine ele alması dikkat çekici ve övgüye değer bulunmuştur.[3]

Çocuk suçluluğu konusu Fişek'e göre, yazdığı dönemin sorunu olmayıp, Eski Çin, Sanskrit kaynaklarında da bulunan önemli bir konudur. 19. Yüzyılda çocuk suçluluğunun aşırı artışı, özellikle Fransa ve İsviçre'de[4] suçlu çocukların eğitilmesi için gerekli kurumların oluşturulması ve suçlu çocuk olgusunun etraflı bir şekilde ele alınması sonucunu doğurmuştur.[5] Bu dönemden itibaren çocuk suçluluğu konusu işlenmeye devam etmiştir.

Fişek'e göre, çocuk suçluluğu konusu çok boyutlu bir konudur. Bu yönüyle, çalışmanın övgüye değer diğer bir özelliği de, konunun diğer boyutlarına kurulan paralelliklerdir.

---

[3] M. Veillard, *Revue PÈnale Suisse*, Fasicule 1, 1949, s.103-105.

[4] Bu yazıda İsviçre ile kast edilen Fişek'in tezinde incelediği İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesidir.

[5] Örneğin 1838-1888 yılları arasında Fransa'da çocuk suçluluğu oranı %140 artmıştır. Prusya'da 1882 yılında 30 719 çocuk suçlu mahkum edilirken bu oran 1899'da 45 863'e yükselmiştir. H. Fişek, s.22.

Türkiye'de suçluluğun sosyal etmenleri üzerine olan çalışmalar 1930'lu yıllarda çocuk suçluluğu üzerine araştırmalarla başlamıştır.[6] Bu dönemde konu ile ilgili başka araştırmalar ve tezler de bulunduğu bilinmektedir.[7]

Çalışma, Fransızca tez geleneğine uygun bir biçimde, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İsviçre ceza hukukunda çocuk suçluluğu konusu ele alınmaktadır. Bu bölümün en önemli özelliği sadece mevzuattan oluşmamasıdır. Fişek, mevzuatın kantonlardaki uygulamasını, ruhunu ve dönemin eğilimlerini de bu bölüme yansıtmış, özellikle aksaklıkları eleştirmiştir. İsviçre ceza hukukunda çocuk suçluluğu kavramı, uygulama, usul ve esaslar ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Fişek'in çalışmasının çıkış noktası, çocuk suçluluğu sorununda Fransız örneğidir. Fransa uzun dönemler çocuk suçluluğu konusunda en ilerici yasaların çıkarıldığı ülke olmuştur. Ancak Fransız mevzuatının eğitim kurumlarıyla bağı sorunlu olmuştur. Bu noktadan hareketle, Fişek'in tezinin temel soruları şunlardır: İsviçre'nin durumu Fransa'dakine benzer midir? Ülkede ceza yasasının öngördüğü gerekli yeniden eğitim kurumları bulunmakta mıdır?[8] Fişek, çalışmasının birinci bölümünde İsviçre'de çocuk suçluluğu kavramı üzerine iki noktanın altını çizmektedir. Birinci nokta, çocuk suçluların yaşının belirleyici etmenlerden biri olması özellikle İsviçre hukukunun parçalı yapısı nedeniyle pratik bir çözümdür. İkinci nokta ise, çocuk suçluluğunun sınıflandırılmasıdır. İsviçre hukuku, özellikle Hollanda, Belçika ve İspanyol mevzuatından farklı olarak, çocuk suçluları sınıflandırmıştır. Yasa koyucu, İsviçre için oldukça önemli olan "çocuk" ve "ergen - adolesan" ayrımını yapmıştır.[9]

Fişek, çalışmasını İsviçre'nin Fransızca konuşulan kantonları olan Fribourg, Vaud, Valais, Neuchatel ve Cenevre ile sınırlamıştır. Bunlar, o dönemde yarı kırsal, yarı sanayileşmiş kantonlarıdır. Bu bölgede, nüfusu 40 000'in üzerinde sadece Cenevre ve Lozan kentleri bulunmaktadır. Bilindiği gibi çocuk suçluluk oranları kent merkezlerinde daha yoğundur. Dini açıdan ise, Fribourg ve Valais Katolik Kilisesine bağlı, Neuchatel ve Vaud'da ise Protestanlar ağırlıktadır. Fişek, söz konusu kantonlardaki 14 eğitim evinin yapısı ve örgütlenmesini incelemiştir. Bu bölüm genel olarak, personel, seçim ilkeleri, dini formasyon, öğrencilik formasyonu, mesleki formasyon, fiziki formasyon, özgürlüğe hazırlanma, ceza sorunlarından oluşmaktadır. Çalışma kapsamında tüm islah evleri ziyaret edilmiş, islah evlerinin

---

[6] Nurullah Kunter, "Türkiye'de Suçluluğun İçtimai Amilleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/4, 1951, s.98.

[7] Bu konuda bkz: Henri Donnedieu de Vabres ve Marc Ancel, *Le problème de l'enfance dÈlinquante*, Travaux et Recherches de l'institut de droit comparé de l'Université Paris, Tome IV, Paris, Sirey, 1947 ve Cyril Burt, *The young delinquent*, London, University of London Press, 1944.

[8] H. Fişek, s.15.

[9] H. Fişek, s.28-29.

yöneticileri ve yargıçları ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışılan alan, idarenin geleneğini ve pratiğini izlemenin zorluğu açısından önemli bir alandır.[10] Bu bölümde yazar, mekâna göre farklı çözümler üzerinde durmaktadır. Yazar, örneğin, sanat atölyelerinin çocuklar için çok az sayıda mesleki eğitim seçeneği sunduğuna dikkat çekerek, her evin farklı bir atölye ile farklı bir mesleki eğitim vermesi gerektiğini önermiştir.

Fişek, tezinin sonuç kısmında, çocuk suçluların eğitim yönteminin bireyselleştirilmiş, faydacı ve ilerleyen bir süreç olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, çocuk suçluların yeniden eğitimlerinin her aşamasında yarı-özgür bir modelden yana olduğunu belirtmiştir. Fişek'in tezinin en çarpıcı yanı da burasıdır. Fişek, incelediği sisteme ilişkin sorunları çözüm önerileriyle birlikte sunmuştur. Günümüzde, yabancı öğrenciler gittikleri ülkede genelde kendi ülkeleri üzerine çalış(tırıl)maktadırlar. Çalışma bu yönüyle düşünüldüğünde hem kendisi hem de tez danışmanı açısından övgüye değerdir.

Kutu No 2: Naci Şensoy, *Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri,* İstanbul, 1949.

Çocuğa etki eden, onu biçimlendirip kendine göre bir şekil veren şey toplumsal yapıdır. Toplumsal yapının çocuğu ne yönde etkilediği, bizi nasıl bir geleceğin beklediği sorunsalıyla doğrudan ilintilidir. Dolayısıyla, nasıl bir gelecek inşa etmek istiyorsak ona uygun bir toplumsal yapı kurmak zorundayız. Varolan toplumsal yapının bizi götüreceği geleceği tahmin etmek için ne büyücü olmak ne de başka insanüstü güçlere sahip olmak gerekir. "Ne ekersen onu biçersin" sözünde gizli olan anlamın ifade ettiği gibi, bizi nasıl bir geleceğin beklediği bir giz ya da bilmece değildir. Bunun için varolan yapının çocuğa bakışına bakmak yeterlidir. Çocuk suçluluğu olgusu varolan yapının çocuğa bakışını en güzel şekilde yansıtmaktadır. Bu yapı birbirine tamamen zıt iki şeyi -çocuk ve suç'u- biraraya getirerek en büyük suçu işlemektedir.

Bu konuya eğilenlerden biri olan Şensoy, şu benzetmeyi yapmaktadır:

"Bir heykeltıraşın dilediği ve muhayyilesinde canlandırdığı şekli verebileceği macun gibi, çocuk da, etrafını çeviren örneklere göre şekillendirebilmesi kolay ve bu itibarla, dikkat, nezaret ve itina edilmesi, bunun gibi, himaye olunması lazım gelen bir mahluktur"[11].

Çocuk suçluluğu olgusunu irdeleyen Şensoy'un çalışması üç ana

[10] H. Fişek, s.16-17.

[11] Naci Şensoy, Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri, İstanbul, 1949, s. 1.

bölümden oluşmaktadır. *Birinci bölümde* önce çalışmanın yapıldığı döneme ait verilerle Türkiye'de ve diğer bazı ülkelerde çocuk suçluluğuna ilişlin genel durum ortaya konulmakta, ardından da çocuk suçluluğu olgusunun özgün yanları ortaya konulmaktadır. Bu bölümde son olarak çocuğu suça iten toplumsal nedenler irdelenmekte ve çözüm önerileri geliştirilmektedir.

Bozuk aile yapısı, olumsuz sosyal koşullar, ekonomik durumun kötülüğü, savaş ve ekonomik kriz gibi dönemler çocuğu suça iten nedenlerin başında gelmektedir. Çocuğu suça iten, farklı sosyal yapılara özgü kaynaklar da söz konusudur. Örneğin, Türkiye'de çocukların işlediği adam öldürme suçu Avrupa ülkelerinde genellikle görülmeyen ya da Türkiye'ye kıyasla çok az görülen bir durumdur. Bunun kaynağında namus/töre cinayetleri ve kan davası gibi nedenler bulunmaktadır. Şensoy, çocukların, bu gibi nedenlerle, nasıl ölüm makinesine dönüştürüldüğüne ilişkin bir savcının son derece çarpıcı bir gözlemine yer vermektedir:

"Ailesinden biri öldürülen erkek çocuk çok küçük yaşlardan başlanarak ebeveynleri tarafından, öldürülenin pıhtılaşmış ve kemali ihtimamla mahsus bir surette hıfzedilmiş kanı senenin muayyen günlerinde gösterilmek suretiyle istenilen kin ve gayz tevlit edilinceye kadar ve çocuk muayyen bir yaşa gelinceye kadar daimi telkine maruz bulundurulmaktadır"[12] (1949: 18).

Şensoy'a göre, yapılması gereken çocukların işlediği suçları cezalandırmak değil, bunu önlenmeye yönelik çaba harcamaktır. Bu, ailenin ve devletin belli başlı görevlerindendir. Öncelikle, çocuklara çok iyi bir genel ve mesleki eğitim verilmesi gerektiğini, ancak, bunun yeterli olmayacağını belirten Şensoy'un önerisi şöyledir:

"Çocuk suçluluğunu önlemede eğitimin yanında ahlaki ve manevi terbiye de verilmesi zorunludur. Çünkü okuma yazma öğrenen çocuk adam öldürme, yaralama cürümlere müteallik yazılarla, sair ahlakı ifsat edici ve kendisini zehirlemekten başka işe yaramayan yazıları okumağa da başlayabilir. Bu nedenle ahlaki ve manevi terbiye çok önemlidir. Ahlaki ve manevi terbiye vermeye yönelik derslerin esasının "din" olması lazım gelir. Taassup ve irticaa alet edilmemek şartiyle, hakiki ve temiz esas ve kaideleriyle öğretilip, daima şerden tevakkiyi ve fakat hayra teveccühü emreden, mesela İslamiyet gibi büyük bir semavi dinin insanı, küçük yaştan başlamak suretile, gittikçe kemale erdirmek mevzuunda, ahlakı yapıp yoğurucu, tasfiye edici büyük rolüne gerçekten inanmış bulunuyoruz"[13].

[12] Şensoy, 1949, s. 18.

[13] Şensoy, 1949, s. 67-68.

Şensoy'un kendine özgü çözüm önerilerinden biri de çocukların işlediği cinsel suçlara ilişkindir:

"…cinsi arzuların tatmini daiyesinde, genelevler açılmasının, kesretle işlenen cinsi suçları tamamen olmasa bile mühim bir kısmı itibariyle önliyeceğini zannediyoruz."[14] (Şensoy, 1949: 24).

İkinci bölümde Ceza Kanununda küçüklük olgusunu işlenmektedir. Bu bölümde ilk olarak yaş küçüklüğünün cezai sorumluluğa etkisi, ikinci olarak da Türk Ceza Kanununa göre yaş küçüklüğünün cezai sorumluluğa etkisine yer verilmektedir. Çocuk suçluluğuna yönelik cezaların, Roma Hukukundan beri hukuk sistemlerinde düzenlenmeye başlanması ve cezaların eski dönemlerde -çocuklar büluğa ermiş olan ve olmayanlar diye ikiye ayrılarak- büluğa ermiş olanlara yönelik olması Şensoy'un bu bölümde öncelikle altını çizdiği noktalardır. Şensoy, yüzyıllar boyunca sürdüğünü belirttiği bu uygulamayı doğru bulmamakta ve bu konudaki anlayışın olumlu yönde değiştiğini ifade etmektedir:

"Günümüz ceza kanunlarının pek çoğunda, büluğ, cezai ehliyete mesnet yapılmaktan vazgeçilerek, doğumdan başlamak suretile insan hayatı, her memlekete göre değişen ve fakat o memleket bakımından muayyen olan bir yaş haddine kadar bir ehliyetsizlik devri tespit edildikten sonra, çocuğun içinde bulunduğu ahval ve şerait gözönünde bulundurulmak ve kendisini suça sevkeden sebep esaslı bir tetkik ve müşahade ile tesbit olunmak suretile, hakkında, onu terbiye ve ıslaha matuf en uygun tedbirin alınması cihetine gidilmektedir."[15]

Üçüncü ve son bölümde, çocuk mahkemeleri ve çocuk infaz müessesleri ele alınmaktadır. Şensoy, suç işleyen çocuklara ceza verilmesi fikrini kabul etmeyip, bunun yerine ceza sistemini, çocukları yeniden topluma kazandıracak bir eğitim sistemine dönüştürmeyi önermektedir. Bu bağlamda da aileler başta olmak üzere, çocuk mahkemelerine, çocukları yargılayacak hakimlere ve çocukların tutulacağı ıslah evlerine çok önemli görevler düştüğünü söylemektedir. Örneğin, çocukları yargılayacak hakimlerin çocuğun işlediği suçun türünü ve nedenlerini iyi bilmek yanında tıp, psikiyatri, sosyoloji, çocuk psikolojisi gibi alanlarda da bilgili olması gerektiğini; ıslah evlerinde görev alacak olan personelin çocuk psikolojisi, çocuğun fizyolojik özellikleri ve pedagoji konularında bilgili olması gerektiğini söylemektedir. Şensoy, çocuk ıslah evlerinin çocuk mahkemelerinden çok daha önemli olduğunu ifade etmekte ve ıslah evlerinde görev alacak olanlara ağır bir sorumluluk yüklemektedir:

[14] Şensoy, 1949, s. 24.
[15] Şensoy, 1949, s. 79-93.

"Kaydedelim ki, bahse mevzu idareciler, nezaret ve terbiye vazifelerini, geçimlerine vasıta ittihaz ederek değil belki yüksek bir idealin tahakkukuna hizmet düşüncesiyle ifa durumundadırlar"[16].

Çocuk suçluluğuna ilişkin anket çalışmaları ve bilimsel dergilerde yayınlanmış birçok makalesi ve kimi eleştirel yanlarına rağmen bu çalışmasıyla N. Şensoy, bu alandaki öncü çalışmalarda imzası bulunanlar arasında yerini almıştır.

Bu iki doktora tezi, Cumhuriyet'in çocuk konusundaki duyarlılığını yansıtmaktadır. Osmanlı'da ise, çocuk suçluluğu ile ilgili çalışmalara rastlanmamaktadır. Aslında, Dünya'da çocuk suçluluğu ile 20.yüzyılın ilk yıllarından başlayarak ilgilenildiğini, ama en çok dünya savaşlarıyla sorunun alevlendiğini ve bu ilginin doruğa yükseldiğini görüyoruz. Türkiye'de Sulhi Dönmezer ilk kez "savaşın genel olarak suçluluğu ve özel olarak çocuk suçluluğunu arttırdığı" konusuna el atmıştır. Dönmezer, suçluluğun savaş dönemlerinde iki evre gösterdiğini, "ilk evresinde suçluluk azalır; ikinci evresinde ise artar" diye yazar. Örneğin, Fransa'da, ekonomik buhranın da etkisiyle, suçlu sayısı 1938'den 1942'ye kadar 21.400'den 35.000'e yükselmiş; nüfusun % 7,3'ünü oluşturan 21 yaş altı çocuklar, genel suçluluğun % 26'sını oluşturur hale gelmiştir.[17] Tesal, bu konudaki yazısında, savaş döneminde çocuklarca yapılan hırsızlıkların farklı bir gözlükle değerlendirilmesi gerektiğine değinir.[18]

Türkiye'de çocuk suçluluğu ile ilgili ilk çalışmalar 1930'lu yılların başına dayanır. Bunun temel nedeni, Dönmezer'in de belirttiği gibi, daha önce suç istatistiklerini tutulmuyor olmasıdır. Türkiye'de ilk kez suç istatistikleri 1935 yılında tutulmaya başlanmıştır. Bu konudaki veriler, bunların uluslararası örneklerle kıyaslamaları ve hata kaynakları, Dönmezer tarafından değerlendirilmiştir. Ülkenin cezai sorumluluğu olan nüfusu, nüfus artış hızı ve yıllara göre yapılan kıyaslamalarda, ülkemizde, yabancı ülkelere oranla daha yüksek bir suç oranı bulunduğu ve bundaki artış hızının da yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.[19] Dönmezer, Türkiye'de çocuk suçluluğunun neden öncelikle ele alınması ve müdahale programları geliştirilmesi gerektiğini açıklarken, beş önemli olguya değinmiştir:

---

[16] Şensoy, 1949, s. 199-200.

[17] S. Dönmezer, "Harbin Suçluluk Üzerindeki Tesirleri", *Yeni Türk Mecmuası*, No.92, İstanbul 1942.

[18] R. D Tesal, "Harbin Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Tesirleri", *Adalet Dergisi*, Cilt: 41, Sayı: 1, 1950.

[19] S. Dönmezer, "Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkişafları", *İş Mecmuası*, No.34, 1943 s.97.

a) O tarihte cezai ehliyet yaşı olan 21 yaşın altındaki suçluların oranı, yetişkin suçluluğu ile paralellik göstermekle birlikte artmaktadır.

b) Uluslararası Kongrelerde, Ceza Hukuku üzerine çalışan bilimsel çevrelerde, 40 yıldır devam eden, küçükler için ayrı mahkeme, uygulanacak ayrıksı (istisnai) yöntemler konusunda ülkemizde herhangi bir uygulama bulunmamaktadır.

c) Ankara'daki ıslahevi dışında, küçük suçlulara verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların çektirileceği başkaca bir ıslahevi, ülkemizde yoktur.

d) Bu nedenle, küçük suçlular ile büyük suçlular bir arada, -ancak ayrı tutulmaya özen gösterilerek- cezaları çektirilmektedir.

e) 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlar hakkında verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, onlar 18 yaşını tamamlayana kadar ertelenmekte ve her koşulda bu tarihten sonra uygulanmaktadır.[20]

Gerçekten de, özellikle 1939-1954 döneminde, çocuk suçluluğu ülkemizde, üzerinde düşünülen ve yazılan başlıca ceza konularından biri olmuştur. Suça iten sosyal etmenler üzerindeki çalışmaların başlangıcı hem dünyada ve hem de ülkemizde, hükümlü çocukların incelenmesine dayanmaktadır.[21]

"Cemiyet, çocuk suçluluğunda, büyük suçluluğundakinden çok daha ağır mesuliyet hissesi taşımakta olduğuna müdriktir. /_Öte yandan çocuk suçluluğu, büyük suçluluğu ile yakın ilgi kurar. Geçmişteki olumsuz izlenimler, suçluluğu besler. __/ Suçlu bir kere mesleki terbiyesini ikmal eyleyince onunla mücadele etmek onu kötü yoldan çevirmek pek de muvaffakiyetli neticeler vermemektedir."[22]

Suçluluğa yönelik mücadelede, çocuklara öncelik verilmesi yönünden yaklaşım, sosyal politika tarihi ile de uyum göstermektedir. Gerçekten de, 18.yy sonları ile 19.yüzyılda sosyal politika önlemlerinin de, kadınlardan ve yetişkin erkeklerden önce çocuklara yönelik çıkarılmıştır.

Çocuk suçluluğu ile mücadelenin başında, yapılan anket çalışmalarının önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Hem istatistiklerdeki hataları ortaya çıkarmak ve hem de daha ayrıntılı bilgiler almak için, hem ülkemizde hem de dünyada bu dönemde, hükümlüler üzerinde sayısız anket çalışmaları yapılmıştır. Ülkemizde, bu konuda yapılan ilk anket çalışması, 1.12.1931 yılında ceza evlerindeki 732 suçlu çocuk üzerinde, çocuk ruh hastalıkları uzmanı Hilmi A.Malik tarafından, Adalet Bakanlığı'nın desteği ile

---

[20] S. Dönmezer, "Garp …" s.97.

[21] N.Kunter, "Türkiye'de Çocuk Suçluluğun İçtimai Amilleri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, No. 3/4, Ankara, 1951 s.98.

[22] N.Şensoy, "Çocuk Suçluluğunun Aktüel Durumu ve Çocuklar Tarafından Kesretle İşlenen Suçlar" İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XIII No. 3 İstanbul 1947 s.867.

gerçekleştirilmiş; "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu" adıyla yayınlanmıştır[23] Bunu, 1943 yılında, İstanbul ve Üsküdar Cezaevleri'nde Doç.Dr.Sulhi Dönmezer başkanlığında, doktora ve lisans seminer öğrencileri tarafından 124 küçük hükümlü ile yapılan anket izlemiştir. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından 17 Temmuz 1946 tarihinde 9 cezaevinde 112 suçlu çocukla yapılan anket çalışması; Naci Şensoy'un 19 Eylül 1946'da Ankara Çocuk Islahevi'nde 163 hükümlü çocukla yaptığı anket (Türkiye'deki o tarihteki tek çocuk ıslahevi) ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından Prof. Dr. Tahir Taner başkanlığında uygulanan ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından düzenlenen anketler izlemiştir. Bu anketlerin amacı, çocuk suçluluğunun özelliklerini, ne gibi suçların işlendiğini, bu suçluluğunun etyolojisi hakkında bilgiler edinmektir.

Adalet Bakanlığı'nın isteği üzerine İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Türk Kriminoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve 974 suçlu çocuk ile görüşülen ankette, görüşmeci olarak Cumhuriyet Savcıların görev yapması planlanmıştı. Ancak, anketin zaman zaman, savcılarca, cezaevi memurlarına hatta gardiyanlara devredildiği ve bu yüzden bazı eksiklerin ve hataların ortaya çıkmış olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada, saptanan 974 çocuk hükümlünün, 511'i adam öldürme, 66'sı müessir fiil ya da müessir fiil sonucu ölüme sebebiyet ve 220'si ırza geçme, kız kaçırma ve zina suçlarından hüküm giymiştir. Öldürme ya da ölüme neden olma olgularının temelinde, şeref-namusu kurtarma, arazi ihtilafı, gayrimenkule tecavüz ve kan-gütme nedenlerinin yaptığı da bu araştırmanın çıktılarındandır. Çocuk suçluların, suçlarını işledikleri yerleşim yeri %73 oranında köylerdir.[24]

Bu çalışmada, anket formlarının hazırlanması ile anket uygulayacak olanlar için kılavuz, çok ayrıntılı düşünülmüş ve tartışılmıştır. Bunun en önemli kanıtlarından biri hazırlık çalışmaları sırasında tahmin edilen bir durumların, anketçiler için uyarı olarak yazılmıştır. Sözgelimi, hüküm giymiş bile olsa çocuğun masumiyetini iddia etmesi halidir. Enstitü bunu önceden tahmin ederek, anketçileri, çocuğun üzerine gidilmemesi konusunda uyarmış; nitekim, bu olguyla uygulamada karşılaşılmıştır.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından, 1947-1953 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmada[25], 36 cezaevinde, 21 yaşın altında 158 suçlu çocuk ile görüşülmüştür. Bu çalışmada "mükerrir suçlularda antropolojik kusur ve hususiyetlerin mevcut olup olmadığı keyfiyetinin" araştırılması amaçlanmıştır. Varılan sonuçlarda, hataya düşmemek için Enstitü tarafından hazırlanan anketler, Enstitü akademik

---

[23] N. Kunter, "Türkiye'de Suçluluğun ..." s.99.

[24] *1974 Suçlu Çocuk Hakkında Kriminolojik Anket*, İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, İstanbul, 1953.

[25] *1000 Mükerrir Suçlu Hakkında Kriminolojik Anket*, Ankara, 1954.

personelince, cezaevlerine bizzat giderek ve suçlularla doğrudan doğruya temas yoluyla uygulanmıştır.

1939-1954 yılları arasında çocuk suçluluğu üzerine, ülkemizde de çok çalışılmış ve çocuk mahkemeleri kurulması için çok çaba gösterilmiş olması, Cumhuriyet'in Çocuk Politikası'nın bir parçasıdır. Bu dönemde, Cumhuriyet'in Çocuklara Yönelik Sosyal Politikası'na yön veren kuruluşlar sırasıyla Çocuk Esirgeme Kurumu, Köy Enstitüleri, KİT'lerin Çırak Okulları ve Halkevleri idi. Bütün bu çabalar, çocukların yoldan çıkmasını önleyecek ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması içindi. Ama yetersizlik durumlarında, çocuğu suç ortamından uzak tutulması için bir şeyler yapılmalıdır. Bu iki yönden Cumhuriyet için önemlidir:

1)Çocuk suçlular ileride büyüyecektir.

2)Çocuk suçluluk yetişkin suçluluğunun bir uzantısı ve aracıdır.

Bunun için de, bu dönemde özellikle adalet çevreleriyle hukuk eğitimi veren kurumlarda çocuk suçluluğuna büyük önem verilmiştir; ama ne yazık ki, düşlenen adalet ve eğitim ortamının oluşturulması gerçekleştirilememiştir.

Çocuk suçluluğu çalışmalarının, ilk aşamalarında, ulusal ve uluslararası planda, katkıda bulunan ve öncülük yapan Türk hukuk bilimciler Ord. Prof. Dr. Tahir Taner, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Prof. Dr. Naci Şensoy, Prof. Dr. Nurullah Kunter ve Prof. Dr. Hicri Fişek'i saygıyla anıyoruz.

KAYNAKÇA

1000 Mükerrir Suçlu Hakkında Kriminolojik Anket, Ankara, 1954.

1974 Suçlu Çocuk Hakkında Kriminolojik Anket, İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, İstanbul, 1953.

Burt, Cyril, The young delinquent, London, University of London Press, 1944.

Çalışma Ortamı, Sayı 26, Mayıs-Haziran 1996.

Dönmezer, S., "Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkişafları", *İş Mecmuası*, No.34, 1943.

Fişek, Hicri, *Les Maisons D'Éducation Pour Mineurs DÈlinquants En Suisse Romande,* Librairie Reymond, Imprimerie A.&W. Seiler-Neuchâtel, 1948.

Kunter, N., "Türkiye'de Suçluluğun İçtimai Amilleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/4, 1951, s.98-121.

Şensoy, N., Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri, İstanbul, 1949.

Talas, C., *Toplumsal Politika*, İmge Yayınevi, Ankara, 1990.

Tesal, R.D., "Harbin Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Tesirleri", *Adalet Dergisi*, Cilt : 41 Sayı : 1, 1950.

Vabres, Henri Donnedieu de, Marc Ancel, *Le problème de l'enfance dÈlinquante*, Travaux et Recherches de l'institut de droit comparé de l'Université Paris, Tome IV, Paris, Sirey, 1947.

Veillard, M., *Revue PÈnale Suisse*, Fasicule 1, 1949, s.103-105.